

Необхідність укрупнення дисциплін, що викликана загальноєвропейськими стандартами спричиняє нівелювання дублювання у викладенні матеріалу, коли один і той же категоріальний апарат розглядається в 3-4 дисциплінах, до того ж у різній інтерпретації, що призводить до перенавантаження студентів та викладачів.

Основним важелем підготовки фахівців-маркетологів в Україні повинні стати системність, комплексність і наступність, що відповідатимуть загальним принципам організації освіти в країнах розвинутої ринкової економіки і узгоджуватимуться з вимогами Болонської декларації.

Перегляд стандартів та методик навчання сприятиме активізації процесу входження маркетинг-освіти до європейського простору, а також створюватиме необхідні умови для розширення самостійності й творчого розвитку студентів на шляху до задоволення вимог ринку і забезпечення якості освіти.

Список використаних джерел:

1. Кочкіна Н.Ю. Дослідження європейського ринку освітніх послуг в світлі Болонського процесу // Маркетинг в Україні. -- №1 – 2005 – с. 40-44.
2. Колот М.А. Реалізація засад Болонської декларації при підготовці фахівців економічного профілю // Маркетинг в Україні. -- №3 – 2004 – с. 56-65.
3. Гавриленко Т.В. Маркетинг в американських вузах // Маркетинг в Україні - №3 – 2003 – с. 46-48.
4. Длігач О.А. Маркетингова освіта в Україні / Професійна освіта в маркетингу: освітньо-кваліфікаційні вимоги. Матеріали робочого семінару ВГО «Українська Асоціація Маркетингу», м. Київ, 23-24 червня 2005 року / під науковою редакцією Лилик І.В., Лилик С.В. – Київ: Українська Асоціація Маркетингу, 2005.
5. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті: Навч. посіб. – Вид. 2-ге доп. – К.: КНЕУ. 2003. – 298с.
6. Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / За редакцією В.Г.Кременя. Авторський колектив: М.Ф.Степко, Я.Я.Болобаш, В.Д.Шинкарук, В.В.Груб'янюк, І.І.Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384с.

УДК 378. 016. 322. 1: 57

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ

Цуруль Ольга

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики навчання природничо-географічних дисциплін Інституту природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

В статті аналізуються особливості реалізації принципу індивідуалізації в процесі самостійної роботи по методикі навчання біології. В ході експериментального дослідження доведена цілесобразність і ефективність впровадження засад індивідуалізації – завдань, а також розроблено зміст індивідуального навчально-дослідницького завдання комплексного характеру.

Актуальність дослідження. Реформування вищої школи і запровадженням кредитно-модульної системи навчання визначає необхідність переорієнтації процесу навчання на самостійність здобуття знань та придбання умінь і навичок. Тому у сучасному вищому педагогічному навчальному закладі зростає роль самостійної навчальної роботи, яка стає однією з провідних форм організації навчального процесу майбутніх учителів. А тому у програмах підготовки спеціалістів будь-якого рівня основна увага повинна приділятися саме самостійній та дослідницькій роботі [1, с. 32].

Адаптація системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів біології до кредитно-модульної системи навчання передбачає: визнання пріоритетності положень індивідуального функціонування пізнавальних процесів; орієнтацію на психофізіологічні властивості та зумовлені ними особистісні якості майбутніх вчителів, що впливають на самоорганізацію навчальної діяльності та індивідуальну стратегію поведінки студентів у навчанні.

Практика доводить, що творча (евристична), наближена до наукового осмислення і узагальнення робота можлива лише як результат організації самостійного навчання з обов'язковою присутністю в ній ціленокладання та його досягнення за допомогою ефективних технологічних схем самоосвіти. Така робота повинна бути індивідуалізованою з врахуванням рівня творчих можливостей студента, його навчальних здобутків, інтересів та навчальної активності [9, с. 96].

Особливості організації самостійної роботи майбутніх учителів біології розкриваються у численних публікаціях, а на необхідність ґрунтовної розробки методичних засад реалізації принципу індивідуалізації в її організації вказують більшість дослідників [3-5, 8, 10, 13, 15].

Мета статті: розкрити особливості реалізації принципу індивідуалізації у самостійній роботі студентів з методики навчання біології.

Теоретичну основу дослідження складають психолого-педагогічні засади організації самостійної роботи студентів та реалізації принципу індивідуалізації [2, 7, 11, 12].

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача.

Самостійна робота студентів повинна:

- бути виконана особисто студентом або самостійно виконаною частиною колективної роботи;
- бути завершеною розробкою або завершеним етапом розробки, в якій розкриваються та аналізуються актуальні проблеми дисципліни, що вивчається, та відповідної сфери практичної діяльності;
- демонструвати достатню компетенцію автора (студента) у питаннях, що розкриваються;
- мати навчальну, наукову та /або практичну спрямованість та значущість;
- містити певні елементи новизни.

Індивідуалізація самостійної роботи студентів здійснюється в умовах [11, с. 106-108]:

а) безумовного виконання деякого мінімуму самостійної роботи всіма студентами та забезпечення ускладненими завданнями краще підготовлених студентів;

б) здійснення систематичного контролю успішності виконання самостійної роботи та організації індивідуальних консультацій викладача;

в) забезпечення чіткими методичними вказівками до виконання самостійної роботи (на початку семестру викладач має на першому занятті ознайомити студентів із метою, засобами, термінами, трудомісткістю, формами контролю та самоконтролю самостійної роботи);

г) розробки пакету домашніх завдань до практичних занять із зазначенням: всіх типів завдань, методами розв'язання яких студенти повинні оволодіти для успішного проходження контролю; переліку понять, фактів, законів та методів, знання яких необхідне для оволодіння запланованими вміннями;

д) проведення "вхідного контролю", який допоможе виявити та ліквідувати прогалини у знаннях;

е) розробки завдань для самостійної роботи, що включають дві складові – обов'язкову та факультативну;

є) залучення студентів до науково-дослідницької роботи та консультування інших студентів.

Пошук практичної реалізації принципу індивідуалізації методичної підготовки майбутніх вчителів біології привів нас до ідеї використання в навчальному процесі системи завдань.

Завдання як засіб індивідуалізації самостійної роботи студентів з методики навчання біології розглядаються нами у системі форм організації самостійної роботи, яка забезпечує досягнення основних дидактичних цілей: оволодіння теоретичними знаннями, активізація пізнавальної діяльності, закріплення набутих знань та формування вмінь і навичок їх застосування, осмислення причинно-наслідкових зв'язків та залежностей, формування відповідальності за прийняття самостійних рішень (рис. 1).

Означений підхід реалізовано у процесі методичної підготовки майбутніх вчителів біології Інституту природничо-географічної освіти та екології НПУ імені М.П. Драгоманова.

Конкретизуючи запропоновані теоретичні положення, розглянемо зміст завдань для самостійної роботи студентів із засвоєння однієї з тем – "Методика формування біологічних понять".

Модульна типова програма "Методика навчання біології" передбачає формування у майбутніх вчителів біології знань про теорію розвитку понять як основу методики навчання біології; шкільний курс біології як систему загальнобіологічних і спеціальних біологічних понять; рівні та етапи розвитку біологічних понять; послідовність розвитку загальнобіологічних понять; умови успішного засвоєння понять учнями [6, с. 16-17]. Одержані теоретичні знання складають основу методичних знань, адже біологія як навчальний предмет – це система понять, що розвиваються в логічній послідовності і перебувають у взаємозв'язку.

Так, зокрема, на глибоке оволодіння теоретичними знаннями спрямовані завдання, що передбачають повторення питань теми за конспектом лекції або роздатковим матеріалом типу "Розкрийте основні положення теорії розвитку біологічних понять", "Які існують умови утворення біологічних понять? Які методи забезпечують їх реалізацію?", "Розкрийте зміст кожного з етапів і рівнів формування та розвитку біологічних понять".

Ключовою формою для оволодіння студентами великими масивами нового теоретичного матеріалу є самостійне опрацювання інформаційних джерел [16], яке дозволяє виконати завдання типу "Охарактеризуйте схеми формування в учнів наукових понять за П.Я. Гальперінім та Н.Ф. Талізінною, В.В. Давидовим, Л.Б. Ітельсоном, М.Н. Шардаковим".

Важливі теоретичні положення, наприклад, "фактори, що визначають вибір методів і способів формування наукових понять" чи "етапи формування наукових понять (за А.В. Усовою)", потребують конспектування, що складає порівняно складнішу форму організації самостійної роботи студентів.

Активізація пізнавальної діяльності студентів, яка досягається шляхом внутрішнього осмислення інформації, що спонукає до її самостійної структуризації, може здійснюватись у формі пошуку інформації в літературі, комп'ютерно-правовій системі або Інтернет з коротким реферуванням джерел.

Така робота необхідна для виконання завдання типу "Розкрийте сутність методичних умов формування біологічних понять, що виділені у сучасних методичних роботах".

Написання тез виступу (доповіді) чи проблемних мінірефератів з окремого питання як форми самостійної роботи спонукають студентів до певного рівня узагальнення отриманої з різних джерел інформації ("Методичні умови формування систематичних (анатомічних, фізіологічних і т.п.) біологічних понять") [14].

Закріпленню теоретичного матеріалу, розвитку навичок його практичного застосування, осмисленню причинно-наслідкових зв'язків та залежностей сприяє складання опорних схем, узагальнюючих таблиць, графіків, діаграм: "На навчальному змісті кожного біологічного розділу здійсніть поетапний аналіз процесу формування загальнобіологічного поняття "клітина" (орган, організм, вид і т.п.), заповніть таблицю (табл. 1):

Таблиця 1.

Формування і розвиток поняття "клітина" у шкільному курсі біології

Етап формування поняття	Навчальна тема	Об'єкти, на прикладі яких розвивається поняття	Розділ
-------------------------	----------------	--	--------

Такі форми самостійної роботи, як пошук аналіз та пошук рішень ситуаційної задачі, творча розробка чи аналіз окремих складових навчально-виховного процесу або відповідних документів, моделювання ситуацій, виконання групових проектів вимагають від студентів самостійного прийняття відповідальності та рішень.

У межах теми "Методика формування біологічних понять" означений напрям самостійної роботи передбачає виконання студентами-майбутніми вчителями біології завдання типу "Розробіть завдання різних рівнів складності для формування біологічних понять окремої навчальної теми", "Запропонуйте опорні сигнали для формування в учнів біологічних понять різної складності однієї з навчальних тем. Які методичні особливості їх використання?", "Використання яких прийомів термінологічної роботи є найбільш ефективним на етапі: а) перевірки домашнього завдання, б) вивчення нового матеріалу та в) узагальнення і систематизації знань?"

Реалізація творчого потенціалу майбутніх вчителів біології та максимальна індивідуалізація їх самостійної роботи може бути здійснена, на нашу думку, в умовах виконання студентами індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ) з методики навчання біології. Запровадження таких видів робіт – вимога часу.

Теоретичну основу розробки змісту та умов виконання ІНДЗ з навчальної дисципліни "Методика навчання біології" складають такі положення [9, с. 96-97].

Індивідуальне навчально-дослідне завдання є видом позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідницького чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу і завершується разом із складанням підсумкового іспиту чи заліку із даної навчальної дисципліни.

Метою виконання ІНДЗ є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

За змістом ІНДЗ – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, одержаних у процесі лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

Структура (орієнтовна):

- вступ – зазначається тема, мета та завдання роботи і основні її положення;
- теоретичне обґрунтування – виклад базових теоретичних положень, законів, принципів, алгоритмів тощо, на основі яких виконується завдання;
- методи (при виконанні практичних, розрахункових, моделюючих робіт) – вказуються і коротко характеризуються методи роботи;
- основні результати роботи та їх обговорення – подаються статистичні або якісні результати роботи, схеми, малюнки, моделі, описи, систематизована реферативна інформація та її аналіз тощо;
- висновки;
- список використаної літератури.

Види ІНДЗ:

а) конспект з теми (модуля) за заданим або власно розробленим студентом планом (як виняток для студентів денної форми навчання з коротких навчальних курсів та для студентів заочної форми навчання);

б) реферат з теми (модуля) або вузької проблематики (як виняток для студентів денної форми навчання з коротких навчальних курсів та для студентів заочної форми навчання);

в) розв'язування та складання розрахункових або практичних (наприклад, ситуативних) задач різного рівня з теми (модуля) або курсу;

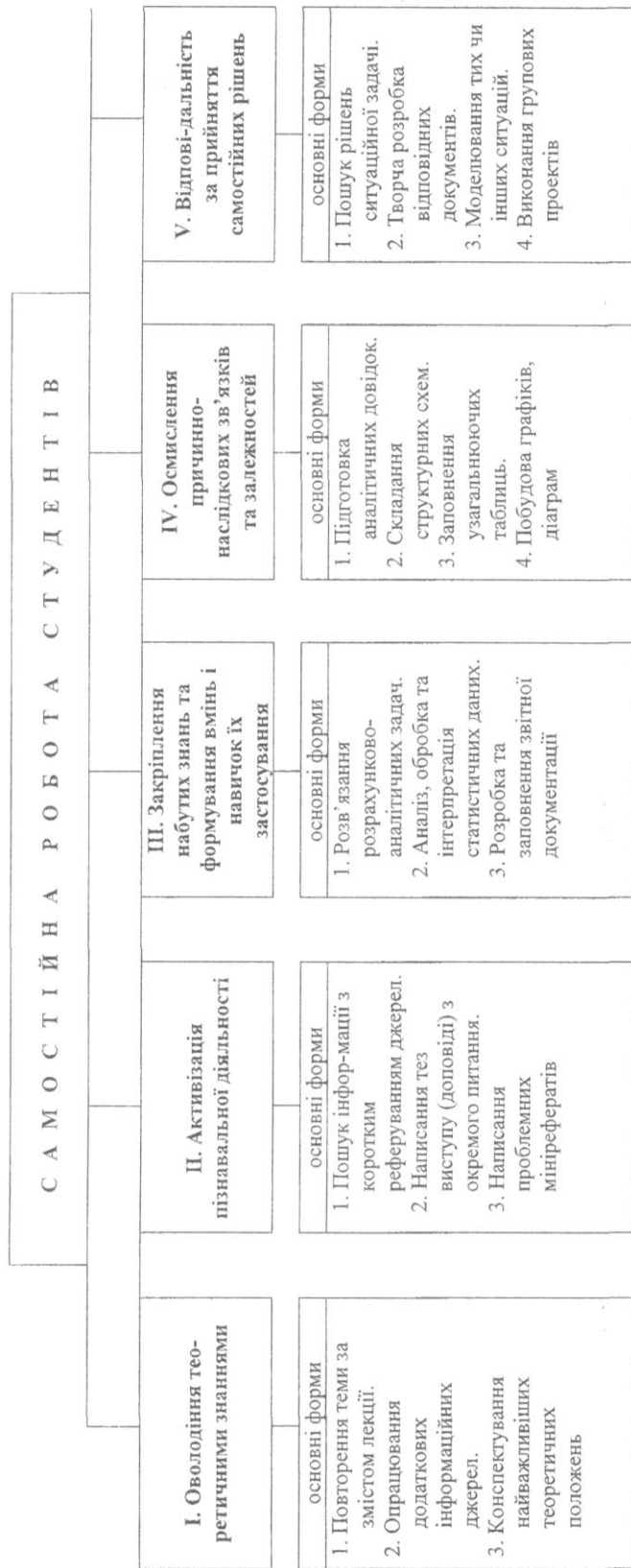

Рис. 1. Система форм організації самостійної роботи студентів.

г) розробка теоретичних або прикладних (діючих) функціональних моделей явищ, процесів, конструкцій тощо;

д) комплексний опис будови, властивостей, функцій, явищ, об'єктів, конструкцій тощо;

е) анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, історичні розвідки тощо;

є) розробка навчальних та діагностичних тестових завдань з шкільних навчальних курсів;

ж) розробка тематики та поурочних планів шкільних курсів та конспектів уроків різних типів;

з) дослідження елементів передового досвіду вчителів.

Практика виконання ІНДЗ з методики навчання біології засвідчила, що ефективним є вибір навчальної теми шкільної біології у якості одиниці навчального змісту для ІНДЗ. А тому виникла необхідність розробки складових ІНДЗ у частині "теоретичне обґрунтування".

Наш дослідницький пошук дозволяє визначити такі основні елементи:

1. Назва теми, її місце у змісті навчального предмета "Біологія".
2. Система навчальних занять теми.
3. Формування і розвиток біологічних понять
 - основні поняття; їх логічна структура;
 - методи і методичні прийоми формування;
 - система завдань.
4. Прийоми розвитку розумових операцій.
5. Прийоми організації самостійної роботи учнів:
 - а) з підручником;
 - б) з натуральними наочними посібниками.
6. Реалізація проблемного підходу.
7. Система біологічних задач.
8. Тематика дослідів та спостережень.
9. Реалізація методики ідеографічного письма.
10. Використання ігрових форм та прийомів навчання.
11. Дидактичні можливості використання комп'ютера.
12. Реалізація міжпредметних зв'язків.
13. Методика включення додаткової пізнавальної інформації.
14. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів з теми (різномірні завдання для поточного та тематичного оцінювання).
15. Позаурочна робота.
16. Позакласна робота.
17. Рекомендована література:
 - а) для учнів;
 - б) для вчителя.

Апробація запропонованого змісту комплексного ІНДЗ у методичній підготовці майбутніх учителів біології засвідчила, що обраний підхід до індивідуалізації самостійної роботи студентів – методично виправданий та потребує подальшої ґрунтовної розробки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Самостійна робота розвиває у студентів вміння самостійно здобувати необхідні знання, уміло застосовувати їх на практиці, раціонально працювати з інформацією, генерувати нові ідеї, творчо мислити, самостійно працювати над розвитком власного інтелекту та здібностей, підвищенням культурного рівня. Її індивідуалізація забезпечить підготовку конкурентноздатного фахівця.

На часі розробка навчально-методичного комплексу вивчення дисципліни, в основу якого покладено реалізацію принципу індивідуалізації.

Список використаних джерел

1. Болонський процес. Документи / Укл.: З.І. Тимошенко, А.М. Греков, Ю.А. Гапон, Ю.І. Пелеха. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 169 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В.Г. Кременя. Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабін. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
3. Галій А., Іонов І. Впровадження самостійної роботи на природничому факультеті ХНПУ ім. Г.С. Сковороди // Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції "Проблеми якості природничої педагогічної освіти". – Полтава: АСМІ, 2006. – С. 28-29.
4. Гвоздецька Г. До питання впровадження модульно-рейтингової системи контролю знань студентів при підготовці майбутнього вчителя біології та хімії // Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції "Болонський процес: модернізація змісту природничої педагогічної освіти". – Полтава: АСМІ, 2005. – С. 21-22.
5. Мазепа І., Мазепа М., Мазепа А. Принципи стимулювання самостійної роботи студентів в системі вищої освіти України // Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції "Болонський процес: модернізація змісту природничої педагогічної освіти". – Полтава: АСМІ, 2005. – С. 122-124.

6. Методика навчання біології. Програма навчального курсу для студентів вищих педагогічних закладів освіти /автори-укладачі: І.В. Мороз, А.В. Степанюк, Н.Й. Мішук, Г.Я. Жирська, Л.С. Барна, О.Д. Гончар. – Київ, 2004. – 35 с.
7. Наказ МОН України № 161 від 2.06.1993 р. “Про організацію навчального процесу у ВНЗ” // www.cipre.edu – ua.net.
8. Овчаров С., Заводовський С. Реалізація принципів педагогіки співробітництва в умовах індивідуалізації професійного навчання майбутніх учителів // Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції “Підготовка майбутнього вчителя природничих дисциплін в умовах моделювання освітнього середовища”. – Полтава: ПДПУ, 2004. – С. 186-188.
9. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу // Документи і матеріали 2003-2004 рр. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. – С. 96-97.
10. Паляниця О., Закалюжний В. Індивідуальна та самостійна робота студентів із зоології в аспекті Болонського процесу // Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції “Проблеми якості природничої педагогічної освіти”. – Полтава: АСМІ, 2006. – С. 218-220.
11. Педагогіка і психологія вищої школи / С.И. Самыгин, М.В. Буланова-Топоркова, А.В. Духавнева, В.Е. Столяренко, Л.Д. Столяренко, И.П. Дусева / Отв. ред. С.И. Самыгин. – Ростов-на-Дону: “Феникс”, 1998. – 544 с.
12. Рубаник А., Большакова Г., Тельных Н. Самостоятельная работа студентов // Высшее образование в России. – 2005. – № 6. – С. 120-124.
13. Стрижак С., Ільченко В. Науково-методична підготовка в системі професійної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін // Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції “Болонський процес: модернізація змісту природничої педагогічної освіти ”. – Полтава: АСМІ, 2005. – С.152-153.
14. Хрестоматія з методики навчання біології. Для студентів біологічних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів / Автор-укладач О.А. Цуруль. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – 309 с.
15. Цина А., Цина В. Організація самостійної роботи студентів: методичний аспект // Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції “Підготовка майбутнього вчителя природничих дисциплін в умовах моделювання освітнього середовища”. – Полтава: ПДПУ, 2004. – С. 93-97.
16. Цуруль О.А. Формування в учнів біологічних понять: психолого-педагогічні засади та методичні особливості. Навчально-методичний посібник. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. – 247 с.

УДК 371.213.8.

ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЯ ТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Галина Чабан

кандидат економічних наук
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
ДПУ імені Григорія Сковороди

В статті розглянуто питання фундаменталізації та індивідуалізації навчального процесу у вдосконаленні змісту освіти та підвищення її якості.

In the article the question of that fundamentalization and individualization of educational process is considered in perfection of maintenance of education and upgrading its.

Постановка проблеми. Нині вища освіта не лише Європи, а й практично всього світу переживає період модернізації, період гармонізації, період перегляду низки стереотипів, що сформувались у вищій школі останніми десятиліттями.

Якщо й не помилковим, то далеко не таким, що відповідає реаліям сьогодення, є висновок про те, що Болонський процес з'явився передусім тому, що Європа має суттєве відставання від США у сфері освітньої діяльності, і тому подолання цього відставання є чи не головним завданням Болонських ініціатив.

Стан вивчення проблеми. Різні аспекти цієї проблеми досліджували вчені України: Задорожня Н.В., Колот А.М., Кожан Т.О., Тютюннікова С.В., Чухно А.А., та інші.

Однак упевнено можна сказати, що на сьогодні питання пов'язані з дослідженням проблеми розвитку освітньої діяльності є недостатньо дослідженими.

Метою дослідження є обґрунтувати фундаменталізацію та індивідуалізацію навчального процесу розвитку освітньої діяльності України.

Результати дослідження. Справді, за цілою низкою складових освітньої діяльності вже «немолода» Європа нині поступається кращим взірцям американської освіти. Утім зводити причини Болонських ініціатив до певних невідповідностей з американською освітою було б помилкою. Інакше як пояснити такий факт: два